

СТАНОВИЩЕ

по въпроси на тема „Политическите свободи“

“Идеите могат да бъдат обезвредени само с идеи.”

Как всеки български гражданин може да играе роля в политическите процеси в страната и трябва ли да се въведе задължително гласуване?

В рамките на политическата система неминуемо се осъществяват редица процеси, чиято градивна единица е обикновеният гражданин. Разполагащ със силата на активното изборително право, съгласно чл. 3 от Изборния кодекс¹, той е способен да повлияе не само на политическите процеси в страната, избирайки общински съветници, кметове, народни представители, президент и вицепрезидент, но и на политически процеси извън нея – избирайки пряко членовете на една от институциите на Европейския съюз. Правото на глас, като конституционно закрепено право, е гарантирано на всеки гражданин на Републиката, навършил 18 години, който не е поставен под запрещение и не изтърпява наказание лишаване от свобода. Въпреки това, повече от половината избиратели решават да не го упражнят. Това означава ли, че принципът „на всяко субективно право съответства и субективно задължение” трябва да приеме формата на задължително гласуване?

Отговорът ми е – не. Но това не означава, че не е нужна и промяна в сега действащата изборителна система. В световен мащаб съществуват две системи на гласуване – „задължително гласуване” и „незадължително гласуване”, които системи имат своите несъвършенства. **De lege ferenda** предлагам създаването в България на **нов вид изборителна система** – система на „**поощрително гласуване**”, която ще се различава от досегашните две и ще изкорени следните техни недостатъци:

Незадължителното гласуване:

- характеризира се с ниска изборителна активност, която изкривява крайния изборен резултат;
- поставя под въпрос легитимността на органи и техните решения, поради изборителното им от минимален процент избиратели;
- изисква значително финансиране с оглед агитиране да се гласува;

Задължителното гласуване:

- осъществява се вследствие на страх от отговорност и представлява трансформация на правото на избор в задължение за избор;
- при него нараства опасността на т.нар. „случаен избор”;
- съществува практическа невъзможност за въвеждане в България – обществото не би допуснало финансовата тежест на глобата, нито пък би било възможно въвеждането на сходен с белгийския модел, съгласно който социалното осигуряване и гласоподаването са пряко свързани².

¹ Обн. ДВ. бр.9 от 28 Януари 2011г.

² В Белгия няма единна държавна каса, съществуват множество частни, сред които – десни, леви, социалистически и др. Често изборителите гласуват за партията, която стои зад тяхната осигурителна каса.

De lege ferenda предлагам създаването на нова избирателна система с елемент на поощрение, която ще представлява по същността си гласуване с преференции, а именно:

➤ При гласуване от страна на *всички членове* от едно домакинство³, това да води до намаляване на годишния данък за жилището по постоянен адрес в размер на 2-4% за текущата година.

Изискването за гласоподаване от страна на цялото домакинство е с оглед въвеждането на критерий, който би засегнал всеки гласоподавател и би създал чувство на принадлежност към семейната общност и колективна отговорност като умален модел на света. Образно казано, човек може да е склонен да приеме личната си отговорност и да заплати глоба в хипотеза на задължително гласуване, но ще му е много по-трудно да приеме, че именно неговата воля е пряка причина за лишаване на семейството му от данъчно облекчение.

Нещо повече! Усилията, касаещи развитието на всяка една избирателна система, трябва да са насочени към създаването и функционирането ѝ в унисон с идеята за Електронно правителство.

Възможностите за гражданите за формиране или присъединяването им към политическите партии.

Или казано по друг начин, валидна ли е максимата „Ако искаш да промениш системата – стани част от нея и я промени отвътре”?

Юридически погледнато формирането на партия е уредено в Закона за политическите партии⁴. Процедурата е публична и се извършва по инициатива на 50 граждани с избирателни права, които свикват Инициативен комитет, произвеждат Учредително събрание с минимум от 500 участника и следва регистрация в Софийски градски съд. Членствената маса трябва да наброява поне 2500 души и след произнасяне на решението за регистрация новоучредената партия е вече факт.

Присъединяването към вече учредена политическа партия е още по-лесно. Всяка партия има константна нужда от финансиране и подкрепа, затова процедурата е опростена до подаване на заявление за членство и попълване на анкетна карта. Друг въпрос е доколко ползата от едно такова членство е двупосочна.

Видно е, че създаването на партия или членството в такава съвсем не е пречка в България, което налага и разширяването на фокуса на разисквания въпрос. Проблематиката обхваща и законовите пречки, касаещи високата бариера на парламентарната представеност и съсредоточаването на тази представеност единствено в партии и по изключение в личности.

В този смисъл, **de lege ferenda**, бих направил следните законодателни предложения:

1. Намаляване на 4-процентовата бариера до 3%. Тази промяна би била основание за парламентарна представеност на до две партии повече, но и същевременно ще способства за избягването на роене на партии в парламента. В този смисъл е необходимо изменение на **чл. 251, ал. 2** Изборния кодекс.

³ В икономиката под домакинство се разбира човек или група от хора, които живеят под един покрив, т.е. в едно и също жилище.

⁴ В сила от 01.04.2005 г.

2. Създаване на подходящи условия за участие на независими кандидати. Предвид, че на последните парламентарни избори през 2013-та година не е избран нито един независим народен представител⁵, това идва да покаже, че в България партийното начало е изключително засилено и е за сметка на личностното начало.

Как да гарантираме на хората правото да упражняват свободата на изразяване, включително чрез свободни медии?

Свободата на словото в България е прогласена на международно ниво чрез ратифицирането на ЕКПЧ през 1992, на ниво Европейски съюз в Хартата на основните права, на конституционно ниво в чл. 39 и чл. 40 и в редица други актове. Въпреки това България е на първо място по подадени жалби на глава от населението в ЕСПЧ и лети към последните места на световните класации за свобода на медиите. На какво се дължи това?

В решение от 01.10.2013 година по делото **Чолаков срещу България** Европейският съд по правата на човека (ЕСПЧ) се произнася в смисъл, че „границата на приемлива критика, отправена срещу публични органи и длъжностни лица, трябва да бъде по-широка, отколкото критиката срещу частни лица.“⁶ В това делото ищецът е осъден на 10 дни арест заради отправени критики и обидни думи срещу властта. Съдът приема, че става въпрос за политическа цензура и нарушение на чл. 10 ЕКПЧ (свобода на изразяване), а думите на Чолаков са „опит да се допринесе за обществените дебати за начина, по който е бил управляван градът“.

Това означава, че макар и конституционно закрепени, свободата на изразяване и свободата на печата, прогласени в чл. 39 и чл. 40 на Конституцията, се явяват недобре урегулирани в рамките на собствената ни нормативна система. В този смисъл е и решението на Съда в Страсбург, който казва, че „в България намесата в свободата на изразяване не е произволна - тя има своето основание във вътрешното законодателство.“

От гледна точка на медиите показателна е годишната класация „**Freedom of Press**” на „Репортери без граници“, според която страната за последните 3 години е паднала до 87 позиция в световен мащаб. Пред нас са държави като Того, Бутан, Мозамбик, Танзания, Тринидад и Тобаго, Ботсвана и други⁷. Съвсем конкретно могат да бъдат обобщени причините за това: частен монопол върху медиите, непрозрачна собственост и финансиране, липсата на етичен кодекс, съблюдаване на икономически и политически интереси; неефективна регулация на пазара, натиск върху журналисти, представяне на определени личности само в една светлина и други.⁸

В заключение - проблемът не е в липсата на закон, който да гарантира правото на свободно изразяване. Проблемът е в липсата на адекватно тълкуване и съответно прилагане на вече приетите закони.

И в крайна сметка - има ли как словото да е свободно, ако медиите не са?

Андон Ташуков, юрист.

⁵ Изборни резултати: <http://results.cik.bg/pi2013/metodika.html>

⁶ Дело 20147/06 ЕСПЧ.

⁷ Класация Freedom of press: http://en.rsf.org/spip.php?page=classement&id_rubrique=1054

⁸ Изследване на свободата на изразяване в България (2012), извършено от Фондация „Медийна демокрация”, с подкрепата на Българския хелзинкски комитет.